Kállai Katalin

A Klón

kísérteties idősíkok keveredése

1. rész

Szereplők

A KLÓN
JA
Női jelenések:
MÁRTA
JUDIT

További szereplők

A (férfi)
B (férfi)
C (nő)
D (férfi)

Hangok

NŐI HANG
NŐI HANG2
FÉRFIHANG
FÉRFIHANG2
GYEREKHANG (4-5 év körüli)
FÉRFIHANG3
FÉRFIHANG4
IDŐSÖDŐ NŐ HANGJA (a MAMA?)
FIATALABB NŐ HANGJA (ETUS?)

„...egy pillanatom nem volt nemes;
sem langyos, édes, kellemes,
mint disznónak a pocsolyában"

1.

A színpadon sötét. Csupán hangokat hallani. JA végig nyöszörög, mintha álmában beszélne...

NŐI HANG Hisz ön Istenben, Attila?

JA *halkan, szaggatottan* ...a szemed lesz... hogy mindent láss meg itten... lennél immár igazságos Isten! ...

FÉRFIHANG *dörgedelmes* Maga itt nem lesz! Soha nem lesz ennek a nemzetnek a...

NŐI HANG2 *közbevág* Apánk meghalt! Apánk meghalt, érted? Nem járt soha Amerikában. Érted, Attila?!!

MÁRTA HANGJA *gyengéden* Mondj egy verset, Attilka! Mondj egy verset...

JA *motyog* Nincsen apám... Se anyám... Vedd le a blúzod, Márti... Vedd le a blúzod!

FÉRFIHANG2 Ébredj, Pista, a hétalvó mindened! Hozz vizet a kútról...

GYEREKHANG *sikít* Hideg van! Fázom! Hideg van! Hagyjon aludni, bácsi...

JUDIT HANGJA Teee? Te vagy kommunistaaa?? Csüggsz a nemlétező isteneden, mint rohadt alma a fán...

JA ...a moszkvai elvtársaid tesznek róla... a moszkvai elvtársaid, Judit...

JUDIT HANGJA Zárd el a gázt! Zárd el a gázt, megfulladunk!

JA ...a Mama vitt... ő vitt oda... a Mama akarta...

MÁRTA HANGJA Engedj el, Attilka! *sikítani kezd* Engedj el! Nem akarom!!

Zene (ha úgy adódik)

JA *gyöngéd hangon mormolja* Visz a vonat... megyek utánad... talán ma még... meg is találllak...

2.

A színpad kivilágosodik. A tér kettős. Egyikben JA, másikban a Klón. Valóság és kiterjesztett valóság összemosódik... Ennél közelebbit nem tudunk. A színpadon dől el.

A KLÓN *ősöreg. kábé 120 éves* 1905-ben születtem Budapesten. Görögkeleti vallású vagyok. Apám – néhai József Áron – három esztendős koromban kivándorolt Amerikába, engem az Országos Gyermekvédő Liga nevelőszülőkhöz adott Öcsödre. Dolgoztam, mint a többi falusi szegénygyerek... vigyáztam a disznókra... Hét esztendősen anyám – néhai Pőcze Borbála – visszahozott Budapestre...

A Klón a mellette lévő dobozos sört kezdi bontogatni.

A KLÓN Az olvasókönyvemben érdekes történeteket találtam Attila királyról... *beleiszik a sörébe* Nem csupán azért érdekeltek ezek a történetek, mert az ő neve is Attila, hanem mert a nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára állapították meg, hogy Attila név nincsen...

JA *fiatal harmincas* Az Attila királyról szóló mesék döntően hatottak rám. Azt hiszem, ezek vezettek el az irodalomhoz... Olyan emberré tettek, aki meghallgatja mások véleményét. *a Klón tesz egy látványosan lekezelő gesztust* Olyanná, aki hallgat a Pista névre. Egészen addig, amíg be nem igazolódik, hogy Attilának hívják...

A KLÓN …Egyedül ült le a lépcsőre, ahol két napja még kettesben ültek. Összerándult a teste. Hányingert érzett. Hirtelen gyűlölni kezdte... Gyűlölte, hogy nincs vele. Még azt is nehezen viselte, ha a másik kiment vécére. Szorongani kezdett. Hogy nem látja soha többet... Létezésének minden pillanatában ott lappangott az elvesztés fájdalma... Az ismerős rettenet, ami gyerekkora óta gyötörte... Bomlásnak indult halak bűze csapta meg az orrát. Páni félelmet érzett, hogy az előtte hullámzó folyó megpróbálja magával ragadni... Azután hirtelen megváltozott minden. Az idő végtelenjéből kiszakítva arra az egyetlen pillanatra képes volt az örömre. A pillanatnyi örömre, amit a másik létezése vált ki.

JA Valaki beszél hozzám. Valaki mindig beszél hozzám.

zene?

A KLÓN Fölálltál, lejjebb léptél. Közelebb a Dunához. Emlékszel? Abban bíztál, kapsz valamit, amitől jobban leszel. Egy választ. Választ a mindenségre... Mindig is szeretted nézni a

várost is fölfalni képes, szétterülő áradatot. Tele gyomorral szembenézni vele. Meg éhesen is. A víz hullámzása elcsitítja a csikorgó gyomor hullámzó érzését. Olyankor csak eszed és eszed, fölfalod a folyót... A rakpart alsó lépcsőjére ültél le. Próbáltad magad meggyőzni, hogy mégiscsak van a létezésben valami – ha ócska, semmibe foszló pillanatokra is – valami, amit *nem kell* szenvedésnek nevezni.

JA ...Márta kínoz. Próbál átölelni, de látom a szemén, hogy inkább eltolna magától. Gyűlölöm az illatát. A felhő, ami körülöleli, olyan, mint egy pofon. Hol vagyok én ettől? Mi vagyok én hozzá képest? Kérkedik a mosolyával, arcának minden rezdülésével, hajának vádló hullámaival. Fölemel, leejt... Leejt, hogy összetörjek... S én összetörök mindig...

Távoli sírás hangja. A háttérből előlép Márta.

NŐI JELENÉS (MÁRTA) Savanykás szaga volt. Bár apa adott neki pár ruhát, de azok is bevették a dohos illatot, amit mindig, mindenhová magával hurcolt. A hely szagát, ahol lakott. Az olcsó tűzhelyeken főzött ócska ételek szagát, a körülötte lebzselő gyerekek pállott lehelletét, a hidegben reszkető apró testek kipárolgását. Magával hurcolta az állandó éhezés szagát.

JA *S ha fáradt tested megpihenni vágy nyugodj karomba nincs puhább faágy mert kell majd egyszer mégis oltalom fogadd fogadd el kérlek a karom...*

(MÁRTA) ...Kivéve, mikor szavalt. Mikor a saját költeményeit mondta, megszűnt a testi valója... Olyan volt, mintha gyengéden átölelne. Ilyenkor elvesztem benne. Elvesztem az az ölelő karokban, amelyek a valóságban... *összerándul* nem tudtak ilyen gyöngéden ölelni. Téptek, cibáltak, követelőztek. Azt hiszem... csak akkor szerettem, amikor verset mondott.

A KLÓN A Mama nem fogott át. Nem dünnyögött hozzám kedvesen, ahogy előtte mindig. Etus azt mondja, még csak pár évesek voltunk, rosszul emlékszem. De nincs igaza. Látom magam előtt most is. Ellentmondást nem tűrve vezetett minket oda. Rezzenetlen arccal adott oda nekik. Odaadta az egyetlen fiát.

JA Nem! A Mama nem kínozott soha. Azt akarta, hogy ne szenvedjünk. Hogy ne haljunk éhen.

(MÁRTA) Szerette sajnáltatni magát. Olyankor szánalmas kisgyermekké zsugorodott. Nyöszörögve adta föl felnőtt valóját. A Mama után siránkozott, aki elhagyta őt. Előbb lelencbe küldte, majd mikor épp kezdett volna felnőtté érni, fogta magát és megbetegedett. Tizennégy éves volt, mikor végleg elhagyta őt. Soha nem bocsátotta meg neki.

A KLÓN Azt szerettem volna, ha van mellettem valaki. Aki akkor is ott van, amikor nincs. Hogy a Mama ne adjon disznópásztornak alig pár évesen. Maradhassak otthon. Várhassak rá. Akármeddig dolgozik. Éjszakákon át ellettem volna nélküle. Azzal a tudattal, hogy egyszer hazajön. Mert óv akkor is, amikor távol van. Mikor a tengernyi ruhát mossa, gyűri. Ezt az érzést akartam. Az érzést, hogy biztonságban vagyok. Hogy szeretnek... De többet nem éreztem hasonlót. A nagy szerelmeim megmaradtak annak, amik. Gyötrelemnek. A maguk kusza, gyilkosan érzéki örömével együtt. Szenvedést hozott mind. A fejemmel vertem a falat, hogy ne hagyjanak egyedül. Egyedül voltam akkor is, mikor nem voltam egyedül. Csak verset tudtam írni. Akkor nem éreztem ezt a... végtelen semmit.

JA Ne tévedj. Akár a világ, a vers is gonosszá válik. Nem a tied többet. Megcsal. Elárul. Kilök magából. Legbelül terem, de kilök a valóságba.

A KLÓN Miről beszélsz?! Megúsztad a századot szétroncsoló második háborút. Az emberi gonoszságból kirobbanó, mindent elsöprő kataklizmát. De te *karóval jöttél*, úgy-e? Hadakozva. Jóelőre magadba sűrítetted a huszadik század minden pusztító őrületét. Pedig alig egy harmadot éltél belőle. Mondhatod: érezted előre. De mit? A saját poklodból kitörő tüzet? A harminchat fokon perzselődő bőr elviselhetetlen forróságát? Az égett hús szagát... *megborzong* Hol a te Istened? Honnan szól hozzád? Hol az Istened, Attila??!

JA Megszegtem Isten parancsolatát... Amikor Etus már nem akart szeretni többet. Tizenhét évesen véget vetettem az életemnek. *Éhes lett minden, a virág is, Melyet jószagú szellő ápol, A harmatból a légy kimászott S Isten eltünt a trónusáról. Fellegbe ment, hogy majd a porban Megsirassa szép, álnok testét. S két ember – átkozták ők egymást S zokogva már egymást keresték...*

3.

Polgári lakásbelső. JA egy fotelben előre dőlve, Márta mellette egy zsámolyon kucorog.

JA *megérinti Márta ruhájának az ujját* Túl szép ez a ruha. Hogy bírod a bőrödön? Hogy bírod ezt a selymet? Nem értelek, Márta. Nem akarod a való életet. Nem tűrsz semmit, ami fájdalommal jár. Nem akarod, hogy szeressenek. Mire vársz, mondd? Milyen szerelemre? Nem elég az odaadás? Ki fog szeretni ennyire? Nem félsz, hogy elveszítesz? Mert el fogsz veszíteni. És az fájni fog. Fájni fog, hidd el.

NŐI JELENÉS (MÁRTA) Megint bántani akarsz, Attilka...

JA Kinyílik a szád, mint egy rózsa. Kinyílik, ha megcsókollak. Mért akarod letagadni

(MÁRTA) Nem tagadok le semmit.

JA Láttad ma azt a jóembert. Arra gondolt, hogy ez a koldus-forma egy úrilányt készül megrontani.

(MÁRTA) Menjünk vacsorázni apáékkal. Gyere és próbáld jól érezni magad.

JA Nem akarom azt enni, amit ti. Nem akarom azt érezni, hogy én eszem, mások meg éheznek. Akiket nem hív meg a méltóságos Vágó úr, a te drágajó édesapád. Aki úgy segít rajtam, hogy közben megaláz mindig.

(MÁRTA) Ne edd magad. Gyere.

JA Olyan vagy, mint Jolán és Etus. Kik vagytok ti? Kik vagytok, hogy belém akartok mászni? Ide a bőröm alá. Ha tehetnék, ők is selyemruhában járnának, és nem vennék le soha. Annak se, aki megérdemelné. Aki végigsimítaná a kombinéjuk alatt azt az édes...

(MÁRTA) Ne bántsd a testvéreidet.

JA Menj csak. Menj a tieiddel.

(MÁRTA) Inkább éhezel?

Csörömpölő hang. Mintha leesett volna egy porcelán valahonnan...

4.

JA *körmöl* ...harmadnapja nem ...eszek ...se többet... *fölnéz* se sokat... se... keveset. húsz évem a... húsz esztendőm...

A KLÓN ...Egy átlagos felnőtt szervezet napi energiaigénye két-háromezer kalória körül mozog. Az energiahiány alkalmazkodási reakciókat indít be. Ennek során a szervezet részben a zsírszövetben tárolt energiát, részben a saját fehérjéit használja fel. Az éhezés három szakaszát különböztetjük meg. Az utolsó étkezéstől számított 12–18 óra, mely a felszívódás utáni szakasz. Ezt követi a második fázis, amely 2–3 nappal az utolsó étkezés után kezdődik. Egy Amerikában lefolytatott emberkísérlet szerint ez az éhezéses szakasz súlyos testi és pszichés konfliktusokhoz vezet. A résztvevők az élet- és munkakedv, a motiváció radikális csökkenéséről számoltak be, sokaknál a szexuális vágy is megcsappant. Egyesek depresszióra és hisztériára lettek hajlamosak. Állandóvá váltak a viták és konfliktusok...

JA ...a te anyád nem hadiözvegy... özvegy József Áronné... özvegy József Attila... sose lesz tele a füzet... dobd sutba égesd el...

5.

JA Istent kell szeretnem. Istent! Ezt mondják. És ha én mást akarok szeretni? A Mama nincs többet. A Mama elhagyott. Kétszer. A Mama nem volt jó velem. Megütött, mert nem mentem le a boltba. Pedig én lementem volna, ha nem küldte volna vissza, amit hoztam. Ha már elfogadtam, hogyan vigyem vissza? Hogyan vigyek le egy tyúkot legelni a térre. Hogy a többi fiú kiröhögjön Legszívesebben megöltem volna azt a tyúkot. A Mama úgyis megölte. Nem mindegy az neki, hogy mikor hal meg? Meghal és megesszük. Addig eszünk tyúkot, míg mi is meghalunk. Ki mondta a Mamának, hogy szüljön meg? Hogy dolgozzon értem? Mi közöm a Mamához? A Mama nem volt jó... Isten sem jó velem. Hagyja, hogy szenvedjek. Amióta élek szenvedek. Nem szeretem Istent.

NŐI JELENÉS (MÁRTA) Hoztam Aspirint, Attilka. Takarózz be. Nem lehetsz beteg. Te soha nem lehetsz beteg. Akkor hogy írsz verseket?

JA Megint az a selyem, Márta. Megint a taszító selyem. Tudod, hogy hernyókból készül? Szeretnéd, hogy hernyók mássza-nak a testeden? Gyere, feküdj mellém. Vegyük le azt a selymet. Hát, nem elég selymes a bőröd? Gyere, hadd érintselek meg. Ha idejössz, meggyógyulok. Meggyógyulok azonnal. És akkor írok verseket.

(MÁRTA) Engedj, el. Nem ezért jöttem. Ez fáj, hagyd abba! Bevertem a fejem. Vérzik? Látod, mit csináltál? Engedj eeel!!!

Belép a Klón. Verset mond.

A KLÓN S munkámban, Uram, érek annyit, mint Te
Nagy passziódban; és a lelkem is

Részed lesz nemsokára s a legszebb fényt Hintve:

A szemed lesz, hogy mindent láss meg itten.
Bizony mondom, még nincsen is szemed,
Most nem látsz. Lennél immár igazságos, Isten!

Fáradt baromként reszket lelke, teste,
Félmunkát végző társak röhögik
S feszül, mert tudja – *a Klón itt megáll egy pillanatra* reá korábban jön

Este.

6.

JA Acélsodronyok feszülnek az izmaim között. Meglátod majd, ha levetkőzöm a strandon.

NŐI JELENÉS (MÁRTA) Szerintem meztelenül is olyan vagy, mint ruhá-ban. Ruhában se nézünk ki másként.

JA Akkor te mért nem veszed le a ruhád?

(MÁRTA) Itt a kiránduláson?

JA Kirándulás, persze. Minek jövünk ide a hegyekbe? Mi a jó ebben nektek?

(MÁRTA) A természet...

JA A természetben disznók legelnek, sár van, és megverik a gyerekeket.

(MÁRTA) Apáék...

JA Szeretnél velem élni, Márta?

(MÁRTA) *ijedten* Nem lehet, tudod.

JA És ha a szüleid örökbe fogadnának engem?

(MÁRTA) *elneveti magát* Inkább én fogadlak örökbe, Attilka. Idősebb vagyok mint te.

JA Két évvel. Az kevés.

(MÁRTA) Legyünk jótestvérek.

JA Akkor már inkább legyél a Mama. Ő is sokat olvasott. Nehogy azt hidd, hogy csak ti olvastok. Emlékszem, kiült a lépcsőházba, és képes volt teljesen belefeledkezni egy könyvbe. Igaz, nem hallgatott Heidelbergben Karl Jasperst...

(MÁRTA) Ne bántsd Heidelberget, sziporkázó hely. Jó lenne, ha te is eljutnál egyszer oda.

JA Benyúlhatok a blúzodba?

(MÁRTA) Itt megy előttünk az egész társaság.

JA Akkor maradjunk le tőlük.

(MÁRTA) Megátalkodott vagy!

JA *durcásan* Mikor érünk vissza?

(MÁRTA) Dolgod van?

JA Vár rám valaki.

(MÁRTA) *meghökken* Kicsoda?

JA Egy elvált asszony. Kétszobás lakása van. Meg valami havi apanázsa.

(MÁRTA) *elhűlve* Miii?!

JA Csak, hogy kiéljem a vágyaimat. Tudod, hogy ne zaklassalak mindig. De most megmondom neki, hogy nem megy tovább a dolog, mert téged szeretlek. Meg fogja érteni.

(MÁRTA) *kínjában próbál élcelődni* Á, szóval ilyen rendes nő?

JA Úgy hiszem, igen. Majd írj egy könnyes levelet és köszönd meg...

(MÁRTA) Mocskos vagy, Attila.

7.

Lekoszlott lakásbelső. JA nem túl jó állapotban fekszik egy ágyon, a Klón egy könyvet lapozgat, mellette egy doboz sör.

A KLÓN Lássuk, mit ír rólad az utókor.

JA Teszek az utókorra.

A KLÓN *beleiszik a dobozos sörébe, majd a kezében lévő könyvből olvassa* Ha beérjük annyival, hogy József Attila gyengéd érzelmekkel viseltetett ez vagy amaz bájos vidéki kisasszony iránt, hogy asszonyoknak és lányuknak egyszerre tette a szépet...

JA Minden nőt nem kaphatsz meg. ...Vagy mégis?

A KLÓN *olvas* ...hogy szerelmi fellobbanásában megírta a világirodalom egyik legszebb versét...

JA Melyikre gondol? Persze, az Óda. Mit hisztériázott miatta a Jutka.

A KLÓN *olvas* ...hogy élettársi kapcsolat kialakításával próbálta meg rendezni életét, s ennek során miféle bonyodalmakon esett át...

JA Mondom!

A KLÓN *olvas* ...hogy félreértve az orvos-beteg terápikus kapcsolatát, azt hitte, hogy szerelem ébredt benne ellenkező nemű orvosa iránt, és folytathatnám a többé-kevésbé jól ismert életrajzi és költészettörténeti adalékok sorolását...

JA Adalék... Aha. Életrajzi adalék leszek? Ezt tudja az utókor?

A KLÓN *olvas* ...akkor nem fogjuk látni a fáktól az erdőt. Mindeme tapasztalatok mögött ugyanis áll egy jól kifejlett gondolatrendszer, amelynek középpontjában az ember egyik megvalósulási módja, a nő áll.

A Klón leteszi a kezéből könyvet. Újabb sört bont. Kifolyik. Miközben törölgeti magáról.

A KLÓN *elgondolkodva* Az ember egyik megvalósulási módja, a nő...

JA Akkor én nem valósultam meg.

A KLÓN Dehogynem. Minden szerelmed ott zsibong benned. A lényük cseppfolyóssá vált és átfolyt a véredbe. Nem tudsz nélkülük létezni.

JA Márta vagyok? Judit vagyok? Edit? Flóra? És mi marad belőlem?

A KLÓN Épp elég.

JA *ironikus* Egy istentegadó istenhívő? Illegalitásba rekedt kommunista? Szociáldemokrata liberális polgáriradikális nihilista? (Úgy-e, úgy-e, Horger professzor.) Vagy a megrögzött Kívülálló?

A KLÓN A költő hol marad?

JA A költő tombol. Elissza a vérem, elszedi a nőimet, elveszi a mamát, Jolánt és Etust, elveszi a nappalt és az éjszakát, a kéjt és az örömöt. Elvesz mindent. Nekem tizenhárom éves korom óta csak álörömeim voltak. Csak mutattam az örömöt, hogy ne hőköljenek vissza tőlem az emberek. Különben úgy borzadnak el, mint én a mamától, amikor a klinikán feküdt csontig lesoványodva. Próbáltam legyőzni az undort. Mit akarsz még? Mit akarsz tőlem?! Végre besötétedett... Fáradt vagyok... Próbálok aludni. Kialudni magamból mindent.

A KLÓN Még nincs is sötét.

JA Rám korábban jön az este...

8.

A Klón a háttérben leveleket olvasgat. Előtérben JA és Márta.

JA Szeretsz, Márti?

NŐI JELENÉS (MÁRTA) Nem könnyű, Attilka.

JA Ne aggódj. A Mama és a világ már eddig is biztosított róla, hogy engem nem lehet szeretni.

(MÁRTA) Sem utódja...?

JA Ady? Mért pont Ady? Hogy jön hozzám Ady? Nem kell mindenkinek szimbolistának lenni. Sőt! Ma nem *szabad*

szimbolistának lenni. Ma a valóságot kell megírni egyszerű, tiszta, egyértelmű, szép és harcos szavakkal. Tizenhat évesen, akkor igen. Akkor talán még Ady volt az isten. Makón, ott az ugribugri srácok között, ott még kellett nekem Ady. A nagy szent magányos. Egy voltam vele. De én már több vagyok, mint ő. Nem az a tizenéves, aki akkor.

A KLÓN *egy levelet olvas* ...Hogy vagytok otthon? Ödön meggyógyult-e már? Légy szíves tolmácsold neki hálámat. Karácsonyra majd küldök valamit, aminek én örülök a legjobban. Hát én mit kapok karácsonyra? Ha lesz karácsonyfátok, tegyétek az én fényképem is alája, hogy látszatra ott legyek, mert hisz lélekben úgyis otthon leszek.

(MÁRTA) Ugyanaz a magányos gyermek vagy, mint akkor. Szeretetéhes, vagdalkozó. Nem tudsz megnyugodni. Nincs egyetlen nyugvópont sem az életedben. Figyelsz rám, Attilka?

JA Csak ítélkezni tudsz, csak ítélkezni. Mi az, amire olyan büszke vagy? Mi az, amire olyan büszkék vagytok? Az eltárgyiasult világotokra? Hogy nem ismeritek a tárgyak lelkét? A növények, az állatok lelkét?! Járjátok az erdőt, mintha a tiétek lenne. Arra nem gondoltok, hogy a fát el kell ültetni? Hogy az erdőre vigyáz valaki, aki nem hagyja meghalni? Hogy aztán egy jó mesterember belevágjon az élő fa húsába? Mert kell belőle nektek valami? Bútor, hajópadló, ácsszerkezet... Nem láttok az orrotoknál tovább, közben meg jöttök a nagy műveltségetekkel. Heidelberg? Persze. Csak legyen, aki fizeti.

(MÁRTA) Te is jártál Párizsban, Bécsben...

JA Nyomorogtam. Bécsben a tetvek ettek. Volt, hogy a wécét pucoltam úri népek után.

(MÁRTA) Hasznodra lett. A nyomort is a hasznodra tudtad fordítani.

JA Halott már valaki ekkora cinizmust? Az undor beszél belőled, Márti. Az undor, amit olyanok iránt érzel, amilyenek mi vagyunk.

(MÁRTA) Mi és ti... Mi és ti...

A KLÓN *újabb levelet vesz a kezébe* ...Ma szilárdabban látom, mint valaha, hogy az, amit Te tőlem elvárnál milyen ostoba és csúf elrontása volna minden tisztességes emberi lehetőségünk-

nek. Azt hiszed könnyű dolog nekem most kimenni Londonba, Attilka? És azt hiszed könnyen fogok ott élni? Dolgozni fogok mint egy kutya, és közbe félni attól, hogy megöregszem és belesavanyodom ebbe az életbe, és előre tudom, mennyi kétségbeesett és szorongó órám lesz...

JA Hát, menj. Menj el, ha tudsz!

JA kituszkolja Mártát a színről.

A KLÓN *újabb levél van a kezében* ...kedves kisasszony, én szerelmes, de szegény fiatalember vagyok, muszáj egy pengőt spórolnom, mert különben nem futja a táviratra, pedig föl kell adnom, mert megígértem, hogy mire megérkezik Londonba az én gyönyörűm, addigra írok neki. Eddig nem írhattam, hát muszáj telegrafálnom, mert az én gyönyörűm egy sárkány, és összeszid, ha nem tartom be az ígéretemet. Azután én búsulni fogok, és a kisasszony sem örül. – Maga igazán kedves, de szerelmes bajait én igazán nem enyhíthetem. — Óh félre tetszett érteni, igen, félre tetszett érteni, mert nem spórolok. A szívemmel, az eszemmel szerettem volna, de hát, ha nem lehet. Sürgősen tessék elküldeni. – Kedves Uram, már délután ott lesz. 20-án délután. – Nagyon, nagyon köszönöm, ön igazán figyelmes és jó és én... ha lehet... boldog vagyok...

JA *földúltan visszarohan* Minek ez? Mért nem lehet csak a jövőnek élni? Márta azt mondta, szeret, de ki tudja? A jóisten? Tud ő valamit? Vagy olyan, mint mi itt? Márta nem ír. Mondd, Márta szeret engem? A jóisten szeret engem?!...

A KLÓN *újabb levélből olvas* ...ez észveszejtően rettenetes. Mért nem írsz?! Mi van veled? Itt a szombat, és nem visel magában téged. Iszonyatos, hogy nem bírok utánagondolni, mi lehet veled, milyen lelkiállapotban lehetsz, ha annyi erőd sincs, hogy egy koszos levelezőlapot összefirkálj. Volt nap, hogy két levelet adtam postára, küldtem expresszt, légipostát, közönségest, új címedre, régi címedre egyaránt. Miért akarod elhallgatni, hogy én hova írhatok neked ezután? ...Mindenki többet tud rólad, mint én. Mivel érdemeltem ki, hogy rengeteg gondom és bajom közepette legyek ily levert és kétségbeesett? Érts meg, nem tudok dolgozni, csak száradok, mint kóró az őszi napon... Beteg vagy nagyon? Fájsz nagyon? Vagy csak nem akarsz még velem is törődni? De akkor küldj

egy anzixot a Themzéről, hogy kedves Attila, idehullottál belőlem. És akkor nem zavarlak az én fájó kétségbeesésemmel...

JA Mintha örülnél ennek a nyomorúságnak. Mintha ugyanazt mondanád, mint Márta. Kell nekem ez a nyomorult élet a versíráshoz? Kell nekem az élet? De tévedtek. Kit érdekel a vers? Kitör belőlem, elhagy. Miért azonosítanak a verseimmel? Mért aláznak avval, hogy pár lángoló szóvá alacsonyítanak?? Senki nem ért semmit. Senki nem érti, ami vagyok. Senkiben nincs könyörület. Mit akarnak tőlem? Mit akarnak?

JA keresgélni kezd, végül talál egy gyűrött levelet. Odahajítja a Klónnak.

JA Ezt olvasd. Tessék. Olvasd! Menjünk együtt a pokolra. Menjünk együtt...

A KLÓN *olvassa* Attilám, idehallgass, te sokkal, de sokkal jobb és különb vagy mindenképpen nálam, és én nem érdemlem meg, hogy szeretsz. Elolvastam többször a verseket, és soksok egészen gyönyörű van köztük. Attilkám, nem lett volna szabad válaszolnom a leveledre és semmi esetre sem írnom arról, hogy várom a könyvedet. Gyönge, megbízhatatlan, önző és aljas teremtés vagyok, nem tudtam magam fegyelmezni. Hagyni téged örülni a sikereidnek és felejteni engem. Értsd meg, hogy nem érdemlem meg a szeretetedet, nem tudok hazamenni, lezárni az életem, inkább szenvedek idegenben magánosság és egyebek alatt, de nem tudok lemondani a táguló fejlődési lehetőségekről, tanulásról, önállósodásról, nem tudom, miről. Rossz vagyok és önző, úgy látszik...

JA föl-alá rohangál... A Klón tovább olvas.

A KLÓN ...Te nem tudod milyen rosszak az idegeim, milyen érzékenyen reagál a fizikumom mindenre, milyen sokat nyavalyogtam itt egész télen, most se vagyok még egészen egészséges, és csak a legnagyobb lelkiismeretlenséggel vállalhatnék egy olyan életet, amelyet csak messze erőim felüli energiával tudnék olyanná formálni, hogy az mind a kettőnk számára szép, jó, kielégítő legyen... Mondd, nagyon haragszol rám? Kérlek ne! Nagyon szomorú vagyok.
Sok szeretettel ölel Márti.....

JA kitépi a Klón kezéből a levelet, a földön fetrengve tépi darabokra.

FÉRFIHANG3 *kívülről, dörgedelmesen* ...megjegyzem, hogy Babits új kötete — néhány egész darab és még néhány részlet kivételével — nekem sem tetszett. De tegyük fel, hogy az a kötet egészen rossz. Mentheti ez az ön szemérmetlenül és vérforralóan rossz kritikáját? Hiszen ha rossz versekről rossz kritikát (nem rosszalót – rosszat!) kellene írni, akkor még önből is jó kritikus válhatnék. Holott ön bizony nagyon gyönge kritikus, s ezt óhajtanám Önnel megértetni, egyúttal – úgy látszik – igen gyönge fölfogású olvasó, és ez megnehezíti munkámat. Nem érti Babits verseit. Felfogásának gyengesége nem hagyja cserben a költészeten kívül álló területeken, pl. a filozófiában sem. Azért, persze, filozofál. Dehiszen könnyű önnek, aki pirulás nélkül képes a legrégibb közhelyeket olyan divinatórikus szájbőséggel, saját szavainak ködétől annyira földagasztott nagyképpel adni tudtul a hasravágódni köteles emberiségnek, mint Ön teszi. Az irigylésre méltó ember. Mindig önmagában fogja tisztelni a legnagyobb lángelmét, s ha ezt bevallja, nem szabad jóhiszeműségében kételkednünk.

9.

Judit, mintha egy pódiumon állna, verset szaval. József Attila Ódáját. Sírva. Minden sor a lelkébe hatol. Fel-felzokog. Olyankor nem mindig érteni, amit mond.

NŐI JELENÉS (JUDIT)

Óh, hát miféle anyag vagyok én,
hogy pillantásod metsz és alakít?
Miféle lélek és miféle fény
s ámulatra méltó tünemény,
hogy bejárhatom a semmiség ködén
termékeny tested lankás tájait?

S mint megnyílt értelembe az ige,
alászállhatok rejtelmeibe!...

Vérköreid, miként a rózsabokrok,
reszketnek szüntelen.
Viszik az örök áramot, hogy
orcádon nyíljon ki a szerelem
s méhednek áldott gyümölcse legyen.

Gyomrod érzékeny talaját
a sok gyökerecske át meg át
hímezi, finom fonalát
csomóba szőve, bontva bogját -
hogy nedűid sejtje gyűjtse sok raját
s lombos tüdőd szép cserjéi saját
dicsőségüket susogják!

Az örök anyag boldogan halad
benned a belek alagútjain
és gazdag életet nyer a salak
a buzgó vesék forró kútjain!
Hullámzó dombok emelkednek,
csillagképek rezegnek benned,
tavak mozdulnak, munkálnak gyárak,
sürög millió élő állat,
bogár,
hinár,
a kegyetlenség és a jóság;
nap süt, homályló északi fény borong -
tartalmaidban ott bolyong
az öntudatlan örökkévalóság.

Mint alvadt vérdarabok,
úgy hullnak eléd
ezek a szavak.
A lét dadog,
csak a törvény a tiszta beszéd.
De szorgos szerveim, kik újjászülnek
napról napra, már fölkészülnek,
hogy elnémuljanak.

De addig mind kiált –
Kit két ezer millió embernek
sokaságából kiszemelnek,
te egyetlen, te lágy
bölcső, erős sír, eleven ágy,
fogadj magadba!...

Milyen magas e hajnali ég!
Seregek csillognak érceiben.
Bántja szemem a nagy fényesség.
El vagyok veszve, azt hiszem.
Hallom, amint fölöttem csattog,
ver a szivem.

Visz a vonat, megyek utánad,
talán ma még meg is talállak,
talán kihűl e lángoló arc,
talán csendesen meg is szólalsz:

Csobog a langyos víz, fürödj meg!
Ime a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem, az az ágyad...

Judit összeesik.

10.

A kétezres években egy József Attila-konferencián. Az előadók egy hosszú asztal mellett ülnek. Aki beszél (katonásan) föláll a székéről.

A A most kezdődő József Attila-konferencia a centenáriumi év keretében József Attila vajdasági hírének és befogadástörténetének néhány fontosabb mozzanatára irányítja a figyelmet. A mellettünk lévő teremben találtok teasüteményt és kávét.

B ...Az effajta elemzés merevsége odavezet, hogy a pedagógusok gyakran a „forradalmi" tartalom szempontjából bírálják el az életműveket. Példának okáért Petőfi forradalmi vonásait, sőt művészi nagyságát is csak ott látják meg, ahol korának politikai és társadalmi jelszavait fejezte ki és foglalta versbe, ez az eljárás azonban teljes mértékben elsikkasztja költészetének valódi jellegét, hiszen Petőfi forradalmisága nemcsak forradalmi verseiben van meg, hanem szerelmi lírájában, tájverseiben, epikájában, sőt, megvan nyelvezetében, stílusában, költői képeiben, hasonlataiban is. Ideje hát, hogy az írókat elsősorban a műveik alapján értékeljük, és leszámoljunk az irodalmi legendákkal.

C József Attila költészetének megértéstörténete a Vajdaságban szervesen érinti magának a vajdasági magyar irodalom mint kisebbségi irodalom történetének a kérdését is. Az újhistorikusoktól tudjuk, hogy az irodalmi jelenségeket a politikai hatalom, a csoportérdekek, sőt mi több, a szexuális antagonizmus és számtalan más dinamikus ellentét küzdőterének kell látnunk. A költő verseinek jugoszláviai kiadásához írt elő- és utószók, költészetének értelmezéskísérletei gyakran saját irodalmi rendszerünk értelmezései is.

A A Verhaeren stílusimitáció kezdete egybeeshet azzal a költői irányváltással, amelyet a József Attila-kutatás a költő tárgyias fordulatának nevez. Az első jelekkel már 1928 őszén találkozunk. Ekkor történt meg éles elfordulása Ady szimbolizmusától. A tárgyiasság jelszava azonban könnyen félreérthető. József Attila esetében ez nem a tárgyak öncélú, csupasz, rideg előtérbe helyezését jelenti, hanem azzal az etnológiai felfogással van kapcsolatban, amely szerint a természeti népek legősibb hiedelmeiben, illetve az emberiség ősállapotában feltételezhető világfelfogásban az élettelen tárgyak, a növények és az állatok egyaránt rendelkeznek lélekkel, amit tárgylélekként nevezhetünk meg. A költői varázserő idézi föl az emberen kívüli világot, „a tárgyak lelkét”.

D *akadozva* Nekem ehhez nincs... mit hozzátenni. Nem szeretnék... nem szeretnék senkit... feleslegesen feltartani... Nincsen mondanivalóm... De... talán ez a korai vers...

D félbeszakítja önmagát. A verset már nem akadozva mondja.

A rózsakötőjű nap csak nékem integet,
De nem borulok elé, mert úgyis rogyadozik a lábam
S nem is harcolhatok érte,
Mert az alkohol
Kopjás fiatal gerincemet
A nyomorúság abroncsává görbíti már
Lomha lángú poklos katlanában.

Erős kezemmel remegéssé bomlok, ám
A kérges, jó becsületű kéz
Nyugodtan heverész
Kinyíló nagy pihenésben az árnyék homlokán.

Nincs asszony, kire véres szememmel kancsalítsak!

Kívülről, a feltételezett konferenciaterem túlfeléről hujjogás, füttyszó, "üljön le!" kiáltások hallatszanak be a színpadra.

D *(folytatja)*

...Engem a legforróbb május is csak
Subás nyárral ültet vacsorához
S az íze is kevés.

S most szívem sem lombos erdő, hol szelíd remete
Békült szóval intne: Fiam, imádkozz!

A tisztaság napos mezőit s hűs fenyvesét bevonta
Az elfásult mámor hója, jege,
Ijedten zuhan ott a kétségbeesés
Vasalt szánkója
Ismeretlen üregek borzalma fele.
Meglehet, hogy nem iszok többet,
Hiába köszönget
Síma, udvarias arccal az alkohol.
Többé nem packázik énvelem!
De akarásom leölt hízóként haldokol
És agyam szúvas, megrecsegő fáján,
Vén öngyilkos a padlás gerendáján,
Kinyúló nyelvvel lóg az értelem.

Erős zenei effekt, egy pillanatra elsötétedik a színpad.

A konferencia után egy sarokban álldogálva C és D.

D Nem akarna velem egy Manhattan koktélt inni?

C Egy Manhattant? Szívesen.

D Megengeded, hogy beléd karoljak?

C Én is fáradt vagyok. Végtelenül fáradt.

D Akkor most innentől a menyasszonyomnak tarthatlak?

C Menyasszony? Milyen archaikusan hangzik...

(folyt. köv.)